

ПО СТЬПКИТЕ НА КУЛТУРНАТА СТОЛИЦА: ДОКУМЕНТАЛНА РАЗХОДКА В МУЛТИЕТНИЧЕСКИЯ, МУЛТИЕЗИКОВ И МУЛТИКУЛТУРЕН ПЛОВДИВ

МУЛТИКУЛТУРНИЯТ И МУЛТИЕТНИЧЕСКИЯТ ПЛОВДИВ

Николета Кадетто, Лука Молилари, Ка'Фоскари, Венеция

Илияна Кръпова, Ася Асенова

В третия ден по стъпките на културната столица ще видим Пловдив от траките до днес, като посетим Археологическия музей, Небет тепе, двете базилики, етноалеята в Дондуковата градина, Дома на етносите, католическата махала, църквите „Св. Лудвиг“ и „Възнесение Господне“ със Семинарията, ректората на Пловдивския университет, манастир „Св. Елисавета“, Военната болница, арменската църква и еврейския квартал, ул. „Хр.Г. Данов“, книговезницата и къщата на Хр. Г. Данов.

Този ден представя многонационалния облик на Пловдив, като се отправим най-напред към Археологическия музей, открит 1882 г. като археологичен нумизматичен кабинет, и обособен като музей през 1920 г. Това е познатата ни вече сграда за областното събрание на Източна Румелия, проектирана от италианския архитект Пиетро Монтани, неизползвана никога по предназначение, тъй като е завършена след Съединението. До 1944 г. музеят и библиотеката, предшестваха днешната Народна библиотека „Иван Вазов“, са едно учреждение с обща библиотечна колекция. Днес носи името Борис Дякович, директор на библиотеката в периода 1901-1932. Има собствено ателие за реставрация и консервация.

Музеят разполага с една от най-големите колекции (100 000 експоната), свързани с историята на града, вече и Панагюрското съкровище, открито 1949 г. Предвижда се обиколка на седемте колекции и среща с д-р Елена Кисякова (главен археолог по реставрация на малката базилика), разходка по кардото и декумануса, римски градеж на Пловдив, за да се отправим към двете базилики – Филипополска голяма базилика, IV-VI в., е най-големият раннохристиянски храм, открит на територията на България, и един от най-големите на Балканския полуостров. Предполага се, че е била епископската катедрала на града, за което се съди от сравнително големите размери, богатата украса на мозайката и специфичната форма на олтарната част. През 2018 г. проф. Златозар Боев публикува изследване върху изображенията на екзотичните птици (Северна и Сусахарска Африка) в мозайките.

Раннохристиянска базилика на Филипопол, т.нар. от археоложката Мина Боспачиева, която я разкопава - Малката базилика, V-VI в., е построена в чест на Флавий Василиск, главен военен командир на провинция Тракия. Открита е през 1988 г. Храмът е бил с богата архитектурна украса и под с многоцветна мозайка с геометрични фигури, която се смята за най-доброто, правено от майсторите на Филипополската школа.

Денят, посветен на мултикултурния Пловдив, продължава със символа на хармоничното съжителство на различни общности в града, като се отправим към първата в България етноалея (7 дървета индийски люляк в различни цветове), в

Дондуковата градина, открита през 2018 г. Продължаваме с посещение на първия по рода си „Дом на етносите“, отворил врати през 2016 г., където туристите ще се запознаят с историята на различните етноси и култури в Пловдив, като се посочат накратко някои исторически факти. В края на 18-19 в. в града живеят турци, християни, арменци, манихеи и евреи. След Освобождението половината от 30 000 общо население са мюсюлмани. Според първия план, изработен от Й. Шнитер през 1892 г., има 40 махали, от които 8 християнски. Имало е над 50 джамии. Днес турската общност е около 3000, еврейските фамилии са били приблизително 250, преди Първата световна война - 7000 души, арменски фамилии – 400 и католически – около 400.

Отправляме се към Католишката (Павликенска) махала, за да посетим най-напред католическия храм „Св. Лудвиг“, където се намира саркофагът на българската княгиня Мария Луиза и гробовете на пловдивските католически епископи Андреа Канова, Франческо Рейнаути и Роберто Менини. Продължаваме с храма „Възнесение Господне“ и семинарията в двора на храма, сградата на Ректората на Пловдивския университет, използвана от Френския мъжки колеж „Св. Августин“ до неговото закриване през 1948 г, сградата на Техническия университет в архитектурен комплекс „Св. Йосиф“, използвана от Френския девически колеж „Св. Йосиф“ до неговото закриване през 1948 г.

Ще бъде обърнато внимание на ролята на епископ Андреа Канова в построяването на катедралния храм „Свети Лудвиг“, мъжко училище „Св. Андрей“, девическото „Св. Йосиф“, закупуването на къщи, откриването на католическа духовна семинария (1868). Първият хоров и оркестров диригент на католическата църква, но и в града - Доменико Мартилети (1810-1883), известен в махалата като белият домин, ръководи музикалната дейност в църквата. Според отчет на епископ Андрей Канова от 1859 г. се закупуват музикални инструменти от Виена и Цариград, с които той успява да създаде и обучи една музикална група, което дава основание и да се смята, че в Пловдив е създаден и първият симфоничен оркестър.

Наследникът на Канова, Франческо Рейнаути, чийто принос е в откриването на католическата духовна семинария, построява девически манастир „Св. Елисавета“, сиропиталище към манастира (1872) и католическа болница (1882), която днес е Военна болница Пловдив. Папа Лъв XII го въздига в архиепископски сан, титуляр на Ставрополската епархия. Дейността му е продължена и разширена от епископ Роберто Менини, впоследствие софийско-пловдивски викарий и архиепископ на Гангренската архиепископия. Махалата съществува като общност до 50-те г. на XX в. и днес ул. „Павликенска“ е запазила старото си име и размер.

Отправляме се към Еврейския квартал „Орта мезар“ , за който Евлия Челеби споменава в своите „Пътеписи“ от XVII в. Първите учредители на Пловдивската еврейска община са равините Хаим Меворах, Езра Бенароя, Рахамим Пияде. Еврейската общност играе съществено влияние върху икономиката на града. Известен търговец и банкер е Елиезер Калев, чийто преки потомци са Исак Паси и Соломон Паси. За спасяването на пловдивските евреи съдействат митрополит Кирил, пловдивските юристи Йордан Ковачев и Недко Каблешков, д-р Обрейко Обрейков, председател на Търговско-индустриалната камара, който инициира и подписва протестното писмо до царя относно мерките срещу евреите. От Освобождението до 1941 г. са работили над 110 лекари, зъболекари, аптекари, медицински сестри.

Ще се разходим по ул. „Христо Г. Данов“, известна преди като улицата на занаятчиите. Ще посетим книговезницата и къщата на Хр. Г. Данов, културния дом –

БЕТАМА, организацията „Шалом“ и читалище „Шалом Алейхем“. От тази улица започва гетото в периода 1941-1944.

Приносът на еврейските интелектуалци в българската култура е огромен. Примери са: Арх. Димитър Рималовски, внук на д-р Герш Рималовски, братя Левиеви, на които ще се спрем отделно; първият изследовател на Теодор Траянов - Моис Бенароя; Аврам Литман описва музикалната история на града; Марко Мешулам – директор на Пловдивската филхармония; Ешуа Бело – директор в най-силния период на Пловдивския куклен театър; Исак Паси и др. Ще надникнем в живота и творчеството на Ивет Анави, Анжел Вагенщайн и Мони Овадия и в събраните от Даниела Колева лични истории в книгата ѝ „България-Израел“.

Ивет Анави – 100 години от рождението ѝ се празнува на 26.12.2019. Тя е авторка на книги за историята, обичаите и живота на евреите, сред които са: „Ръководство по еврейско-испански“, 2007; „Извадени от забравата. Пловдивски медици евреи 1876-1941“, 2009; „Съмна се. Сефардската жива памет. Из еврейско-испанския фолклор“, 2010; „Озарени еврейски жени“, 2013; „Носталгично – традиции на пловдивските евреи в миналото“. През 2011 г. е удостоена с наградата „Шофар“ за утвърждаване на еврейската култура и ценности.

Анжел Вагенщайн, сефардски евреин, автор на романа „Далеч от Толедо“, получил Годишната награда на Съюза на българските писатели за 2002 г. и през 2003 г. - годишната награда „Alberto Benveniste; „Сбогом, Шанхай“, получил наградата за европейска литература Жан Моне (2004); сценарист на „Гоя“, „Борис I“, „След края на света“ и др. През 2003 г. е удостоен с орден „Стара планина“, първа степен, с медал „Иван Вазов“ през 2014 по случай 100-годишнината на Съюза на българските писатели. Вагенщайн инициира сбирката, наречена „Един град, три религии, седем етноса“.

Мони Овадия, също евреин, е известен италиански театрал и писател. През 2016 г. в Брунате, в деня на раздаването на наградите на международния литературен конкурс „150 години Пенчо Славейков“, журито присъжда специалната награда „Животът ми по-хубав от поезия“ на Мони Овадия по случай неговия 70-годишен юбилей.

Приложения към Беседа 3:

Приложение 1: интервю с превод на италиански на Елена Кисякова

Приложение 2: представяне (видео) Джустина Селвелли, филм

Приложение 3: видео, Николета Кадетто и Лука Молилари „Живот и творчество на Ивет Анави, Анжел Вагенщайн и Мони Овадия, в т.ч. и събраните лични истории от Даниела Колева в книгата ѝ „България-Израел“

Приложение 4: презентация

Цитирана литература: